

Sevtap Demirci

**İNGİLİZ BASININDA
OSMANLI'NIN İKİ BÜYÜK KRİZİ
Bosna-Hersek 1908-1909 / Balkan Savaşları 1912-1913**

Tarihçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları: 93
Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakoğlu

Editör : Necip Azakoğlu
Sayfa ve Kapak Tasarım : Tarkan Togo

Özgün adı: British Public Opinion Towards The Ottoman Empire
During The Two Crises: Bosnia - Herzegovina (1908-1909),
The Balkan Wars (1912-1913)

Özgün baskı: ISIS Press, 2006

Tarihçi Kitabevi'nde Birinci Baskı: Şubat 2016, İstanbul

Boyutlar: 13.5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 104

Baskı ve Cilt:
İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri
Çobançeşme Mah. Altay sok. No:8 Yenibosna
BAHÇELİEVLER - İSTANBUL
Sertifika no: 10614

ISBN: 978-605-4534-85-2

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
www.tarihcikitavebi.com
Sertifika No: 17618

Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL
Tel: 0 216 418 68 86
GSM: 0 530 370 74 11
E- posta: info@tarihcikitavebi.com

Sevtap Demirci

**İNGİLİZ BASININDA
OSMANLI'NIN İKİ BÜYÜK KRİZİ**
Bosna-Hersek 1908-1909 / Balkan Savaşları 1912-1913

Çeviren: Nilgün Engin

Tarihçi
Kitabevi

Doç. Dr. Sevtap Demirci İstanbul'da doğdu. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını tamamladı. 1990 yılında İngiltere'de Cambridge Üniversitesi Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans derecesini, 1998 yılında da London School of Economics and Political Science'ta Uluslararası Tarih (Diplomasi Tarihi) alanında doktora derecesini aldı. Dr. Demirci, bu dönemde Cambridge Üniversitesi Faculty of Oriental Studies'de yarı zamanlı öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürdü. 2006 yılında ISIS Press tarafından British Public Opinion Towards the Ottoman Empire During the Two Crises: Bosnia- Herzegovina (1908-1909), The Balkan Wars (1912-1913) adıyla yayınlanan Dr. Demirci'nin elinizdeki bu kitabı, yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. İngiliz arşivlerini ayrıntıyla inceleyerek resmi telgraflardan istihbarat raporlarına, bakanlıklar arası gönderilerden özel yazışmalara kadar bütün belgeleri elden geçiren Sevtap Demirci bu araştırmasıyla Lozan antlaşması üzerine doktorasını tamamladı. Önce İngilizce olarak yayınlanan bu araştırma 2011 yılında "Belgelerle Lozan" adı altında Türkçe'ye çevrildi. Siyasi tarih alanında yayımlanmış çeşitli makaleleri de bulunan Doç. Dr. Sevtap Demirci halen Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	13
I. BÖLÜM: BOSNA KRİZİ, 1908–1909	25
– Bosna Hersek’in İlhakı: Ayinesi İştir Kişinin Lafa Bakılmaz	25
– Krize Tepkiler	32
– Uluslararası Konferans Görüşmeleri	40
– İngiltere’nin Gösterdiği Yakınlığın Nedenleri	42
II. BÖLÜM: BALKAN SAVAŞLARI	55
– Krizin Başlangıcı	55
– İngiliz Politikası ve Kamuoyu	63
– Ateşkes, Müzakereler ve Londra Antlaşması	75
– Edirne’nin Geri Alınması ve İngiliz Kamuoyu	84
– İngiltere’de Politika Değişikliğinin Nedenleri	88
SONUÇ	95
DİZİN	99

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, I. Dünya Savaşı'ndan önce İngiliz kamuoyunun Türklere ilişkin düşünceleri konusunda sahip olunan bilgi ve algıya katkıda bulunmaktır. Çalışmada 1908-1914 dönemi seçilmiştir, çünkü bu dönemde çok önemli ve tartışmalı meseleler Osmanlı'yı savunmada bırakmıştı ve ortam, ilgili tarafların tamamının ortak savaş alanı gibiydi.

Bu dönem, iki farklı açıdan ilginç bir çalışma konusudur. İlk olarak, İmparatorluğun uzun tarihinde Jön Türk Hareketi'nin Anayasa'yı yeniden yürürlüğe koyduğu ve Sultan Abdülhamit'in saltanatına son verdiği yeni bir dönemdir. İkincisi de, Türklerin Avrupa'daki egemenliğinin hemen hemen sona erdiği bir devredir. Avrupa, Jön Türklerin İmparatorluğun daha fazla parçalanmasını çaresizce önleme çabalarına tanıklık etmiştir. Avusturya'nın (1908), İtalya'nın (1911) ve son olarak Balkan devletlerinin (1912-1913) Türkiye'nin toprak bütünlüğüne saldırıları, yeni anayasal rejimin karşılaştığı başlıca güçlüklerdir.

Bu çalışmada iki önemli uluslararası kriz döneminde İngiliz kamuoyu incelenmiştir: Bosna Hersek (1908-1909) ve Balkan Savaşları (1912-1913). Çalışmada bu iki krizin seçilmesinin nedeni, Avusturya-Macaristan'ın Bos-

na Hersek'i ilhak etmesinin "Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesine yol açan ilk önemli adım"¹ olmasıdır. Son adım ise, Avrupa'da Türk egemenliğine son veren Balkan Savaşları'dır.

Çalışma konusu olan kamuoyu, yazılı basında çıkan yorumlar, makaleler ve haberlerle Türkiye ve Balkan Sorunları'na yakın ilgi duyan kimselerin yazıları ışığında değerlendirilmiştir. Dolayısıyla çalışma, öncelikle basına ve iki dergiye dayandırılmıştır; Dışişleri Bakanlığı belgeleri de resmî görüşü analiz etmek ve diğeriyle arasında bir ayrılık olup olmadığını görmek açısından iyi bir bilgi kaynağı oluşturmuştur.

En azından 20. yüzyılın ortalarına kadar kitap ve dergilerden daha çok okuyucu bulması nedeniyle önemli bir kaynak olan gazeteler, kanaat çalışmalarında göz ardı edilemez unsurlardır. Gazeteler ancak her alanda ve her konuda dış sorunlara ilgi gösterdiği zaman bu dış sorunlar kamuoyunun dikkatini çeker, böylece basın, dış sorunlara ilgi duyan herkes için en önemli unsur olur. Bu açıdan basının dış siyasetteki gelişmelere ve dış sorunlarla ilgili sorunlara - iç sayfalarda yer vermek anlamında dahi olsa- daha fazla duyarlı olması durumunda, hükümetlerin birbirleriyle olan ilişkileri giderek daha fazla kamuya mal olacaktır.²

Basın hem ortak çıkarlar konusunda serbestçe görüş alışverişinin yapıldığı bir forum, hem de bu konularda

1 Howard Harry N., *The Partition of Turkey: A Diplomatic History 1913-1923*. New York 1966, s. 19.

2 Cohen, Bernard C., *The Press and Foreign Policy*. Princeton, 1963, s.262.

GİRİŞ

Balkan tarihi ya ulusal ya da uluslararası açıdan incelenebilir. Birinci yöntem, çeşitli ulusların doğuşunu, gelişmesini ve birbirleriyle ilişkilerini, ikincisi dış dünya ile ilişkilerini dikkate alır. Bu ikinci yönteme göre her birim, Şark Meselesi olarak tanımlanan uçsuz bucaksız diplomatik oyun içinde yalnızca bir piyondur. Şark Meselesi ilk kez 19. yüzyılda ileri sürülmüş olsa da yüzyıllar öncesine kadar gider.¹ Doğal olarak Balkanlar da bu sorunun daima zorlu ve çok önemli bir parçası olmuştur. Balkanlar, tarih boyunca hep sürtüşmelerin ve fetihlerin yaşandığı istikrarsız bir bölge olmuş ve bu da iki temel soruyu beraberinde getirmiştir: “Bu kadar iç çekişme ve parçalanma neden?” ve “Neden sürekli yabancı işgali altında geçen bir tarih?” Bu soruların yanıtları, Osmanlı İmparatorluğu’nun

1 “Ortaçağ’da Haçlı Seferleri şekline bürünmüştü; hem o zaman hem de daha sonra, temeli İmparatorluk ve Asya arasında, Doğu ve Batı’nın hayata bakışı arasında süregelen bir rekabete dayanmaktadır.” Seton-Watson, R. W., *Rise of Nationality in the Balkans*. Londra, 1917, s. 86-87.

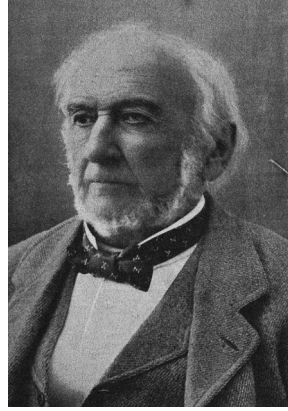
14. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk on yılına kadar süren egemenliği nedeniyle temel bir rol oynadığı coğrafyanın ve tarihin karşılıklı etkileşiminde yatar. Bu dönemde Balkan milliyetçiliği ortaya çıkmış, bu milliyetçi atmosferde doğan Balkan devletleri şimdiki topraklarına yerleşmeye başlamış ve bir türlü tatmin edilmeyen mevcut toprak ihtirasları oluşmuştur.²

Berlin Kongresi Sırasında Doğu-Batı Sınırları

2 Kostanic Huey L., "The Geopolitics of the Balkans" *The Balkans in Transition: Essays on the Development of Balkan Life and Politics since the 18th Century*. Jelavich, Charles ve Barbara., (der.) Los Angeles, 1963, s.1-2.

Yalnızca Balkan devletleri değil, Avrupa'nın Büyük Güçler'i de kendi çıkarlarına bağlı olarak Balkanlara ilgi duyuyorlardı. 19. yüzyılın ortalarındaki soru, Osmanlı devletinin paylaşılıp paylaşılmayacağı ve bunun nasıl olacağı idi. Berlin Kongresi'nden sonra yavaş yavaş yeni bir fikir olgunlaşmaya başlamış ve en çok da İngiliz Başbakan Gladstone tarafından desteklenmişti. Bu fikir şö-

William Ewart Gladstone

le özetlenebilirdi: "Balkanlar, Balkan halklarıdır."³ M. René Pinon'un deyişiyle "Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'nın, hatta Avusturya-Macaristan'ın Ege'ye ya da Basra Körfezi'ne ilerlemesine engeldi. İngiltere'nin önünde, Hindistan ve Moskova güzergâhı arasında yükselen bir duvardı. Almanya içinse gerekli bir müttefikti, onun işbirliği olmadan ne Doğu'nun ortak çıkış noktalarını ve Asya yollarını ele geçirebilir, ne de elinde tutabilirdi."⁴

Kendisini Avrupa devletlerine karşı savunamayan Osmanlı İmparatorluğu, Büyük Güçler'i birbirine karşı kıskırtarak onların etkisini dengeleme politikası benimsemeye zorlandı. Sultan Abdülhamit'in politikasının başarısı, bölünme sürecini geciktirdi. Bu, 19. yüzyılda, yenilginin kaçınılmaz olduğu bir savaşın kanıtı idi. İmparatorluk, Avrupa'ya birbiri ardına ticarî ve politik tavizler vermeye

3 Seton-Watson, *The Rise of Nationality*, s.126.

4 A.g.e, s.127.

DİZİN

Symbols

1871 Londra Konferansı
30

A

Aubrey Herbert 61, 62
Avrupa Kamu Hukuku
49
Avusturya-Macaristan 7
Avusturya-Macaristan
Dışişleri Bakanı 47

B

Bağdat Demiryolu 66,
86, 89
Balkan İttifakı 54, 62,
63, 64, 67, 68, 82, 88
Balkan Komitesi 67,
80, 90
Baron Aehrenthal 28, 29
Baron Call 47

Başbakan Asquith 36, 72
Başbakan Gladstone 15
Başbakan Stolypin 33
Benjamin Disraeli 45
Bükreş Antlaşması 92

C

Charykov 33
Çatalca Hattı 75

D

Dillon 16, 17, 26, 31,
50, 56, 59, 60, 61, 69,
70, 75, 79, 80, 83, 86

E

Edirne 5, 71, 77, 78,
79, 80, 81, 82, 84, 85,
86, 88
Enos-Midya hattı 87
Ermeni Dostları 91

F

Francis Bertie 44

G

G. H. Fitzmaurice 48

Girit 32, 82

Gladstone Prensibi 56

Goschen 29, 47, 74, 80

H

Habsburg İmparatorluğu
23, 54

Haçlı Seferi 66, 67, 73

Harbiye Nazırı Kamil
Paşa 62

Hardinge 20, 39, 41

Heller 34, 35, 50, 89, 91

I

İtalyan Dışışleri Bakanı
Tittoni 33

İttihat ve Terakki Cemiyeti 81

J

Jön Türk Devrimi 18,
45, 48

K

Kıbrıs Konvansiyonu 45

Kont Berchtold 54, 75

Kont Mensdorff 29, 39

L

Lord Beaconsfield 50

Lord Salisbury 90

Lowther 16, 21, 37, 38,
48, 53, 58, 62, 77

M

Mahmut Şevket Paşa 81,
82

Mallet 89, 91, 92

O

Osmanlı Dışışleri Bakanı
Gabriel Noradunghian
59

R

Ralph Paget 57

Rus Dışışleri Bakanı

Alexander Izvolsky 29

S

Sazonov 80, 81

Sir Edward Grey 16, 21,
37, 41, 42, 57, 61

Sir Gerard Lowther 21

Sultan Abdülhamit 7,
15, 18, 34

Şark Meselesi 13, 18, 20,
32, 60, 61, 95, 96

T

Tevfik Paşa 89

Trablusgarp 55, 59

U

Üçlü Antant 53, 87, 89